

УДК [378:37.017.43]:[504:746]

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-3-232-238>

Нагорна Наталія Олександрівна,

кандидатка педагогічних наук,
асистентка кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна.
tala.nagorna@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0017-9496>

Срібна Юлія Анатоліївна,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти,
декан факультету технологій та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна.
usribna75@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3846-3871>

ТЕКСТИЛЬНІ ПРАКТИКИ ПОВТОРНОГО ВИКОРИСТАННЯ В ОСВІТІ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У контексті глобальних викликів кліматичної кризи, виснаження ресурсів і зростання текстильних відходів постає необхідність перегляду традиційних освітніх підходів, особливо в технологічній освіті. Тут знання про текстиль мають набувати ціннісного виміру, формуючи екологічно відповідальне мислення. Апсайклінг, редизайн і повторне використання матеріалів розглядаються не лише як технологічні прийоми, а як ефективні дидактичні засоби формування критичного ставлення до споживання й культури сталого виробництва. Попри наявність окремих інноваційних освітніх практик, ця сфера залишається фрагментарною й недостатньо концептуалізованою в науково-педагогічному дискурсі. Відсутня цілісна методична модель інтеграції текстильного апсайклінгу в навчальний процес як чинника формування свідомості сталого розвитку. Водночас така модель дозволяє поєднати матеріально-технологічний, естетичний і ціннісний компоненти освіти.

Актуальність проблеми зумовлена потребою трансформації освітніх стратегій відповідно до міжнародних орієнтирів сталого розвитку, концепції НУШ та запиту ринку на green skills і екодизайн. Таким чином, йдеться не лише про впровадження нових технологій, а про переосмислення самої парадигми підготовки через призму екологічної етики, критичного мислення та інноваційного ставлення до ресурсів.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про зростаючу увагу до інтеграції текстильних практик повторного використання в стратегії сталого розвитку та освітні програми, спрямовані на формування екологічно відповідального мислення молоді. В Україні такі підходи реалізуються як у межах локальних ініціатив, так і з урахуванням міжнародного досвіду. Наприклад, онлайн-програма «Нове життя старих речей» пропонує цикл практичних занять і методичних матеріалів для популяризації апсайклінгу серед молоді (Нове життя старих речей, н.д.).

Подібну мету має арт-освітній хаб FORMA при факультеті технологій та дизайну ПНПУ імені В. Г. Короленка, що проводить майстер-класи з апсайклінгу (На факультеті технологій, 2025). Науковці підкреслюють необхідність екологізації професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання з урахуванням нових освітніх парадигм (Чистякова, 2020). У дослідженнях західноєвропейських учених підтверджено ефективність формату «fashion libraries» для розвитку культури свідомого споживання серед підлітків (Becker-Leifhold & Hirscher, 2019), а австралійський досвід демонструє роль молоді як лідера змін у сфері сталого споживання (Fien, Neil & Bentley, 2008).

Міжнародні практики, серед яких ініціативи UNESCO, Erasmus+ та ILA, засвідчують ефективність неформальної освіти та молодіжних обмінів у сфері апсайклінгу (Young people around the world, 2020; Upcycle Your Life, 2017; Youth Exchange, 2024). Згідно з документами ЄЕК ООН, сталий розвиток потребує міждисциплінарних і доступних освітніх підходів (United Nations Economic Commission for Europe, 2009). У Латинській Америці практики використання текстильних відходів у сфері освіти, технологій і мистецтва розглядаються як засіб формування еколого-соціальної відповідальності (Munaretto & Silva, 2023a; 2023b). Таким чином, сучасна педагогічна думка і практика підтверджують високий потенціал апсайклінгу не лише в контексті екологічної просвіти, а й як чинника формування свідомості сталого розвитку молоді через освіту.

Попри зростання уваги до екологічної освіти, текстильний апсайклінг як освітній інструмент досі лишається малодослідженим. Переважають роботи, що зосереджуються на загальних аспектах сталого розвитку або просвітницьких проєктах, тоді як його дидактичний і мотиваційний потенціал часто ігнорується. Актуальним постає аналіз педагогічних можливостей апсайклінгу у формуванні екологічної свідомості, ресурсної відповідальності та соціальної активності молоді.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічний потенціал текстильного апсайклінгу як чинника формування свідомості сталого розвитку в молоді. Завдання: проаналізувати науково-практичний дискурс апсайклінгу в освіті; визначити його дидактичні функції та вплив на екологічне мислення; окреслити напрями інтеграції у формальну й неформальну освітню діяльність.

Для досягнення мети дослідження застосовано комплекс взаємопов'язаних методів. Теоретичні (аналіз, узагальнення, систематизація) – для опрацювання джерел з екологічної освіти, апсайклінгу та сталого розвитку; контент-аналіз – для виокремлення підходів до інтеграції текстильного апсайклінгу в освіту; емпіричне узагальнення – для аналізу кейсів, зокрема діяльності хабу FORMA. Обрана методологія дала змогу обґрунтувати педагогічну значущість апсайклінгу як чинника формування свідомості сталого розвитку.

Визначення та розвиток концепції сталого розвитку в освіті є результатом тривалого еволюційного процесу, що відображає зміну пріоритетів глобальної освітньої політики. Первинно сталий розвиток інтерпретувався переважно в екологічному вимірі, однак у ХХІ столітті відбулася концептуальна трансформація в бік комплексного інтегрування економічних, соціальних, культурних і освітніх компонентів. У цьому контексті освіта в інтересах сталого розвитку (ОСР) розглядається як цілісний процес формування цінностей, компетентностей та практик, що сприяють відповідальному ставленню до довкілля, раціональному використанню ресурсів і забезпеченню міжпоколіннєвої справедливості (ЮНЕСКО, 2020). Однією з перших міжнародних програм, що актуалізували ці підходи, стала «Повістка ХХІ століття», ухвалена на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро (1992), яка закріпила за освітою провідну роль у досягненні сталого розвитку. Подальшою віхою стало ухвалення Стратегії Європейської економічної комісії ООН для ОСР, в якій було підкреслено важливість інтеграції принципів сталості в усі рівні освіти, що відображено в аналітичному документі «Learning from each other» (2009). Сучасне бачення

ОСР передбачає розвиток критичного мислення, готовності до дій, участі в прийнятті рішень та зміцнення культури сталості в освіті (Chalkley et al., 2022).

У межах цього концептуального поля зростає роль стратегічних освітніх ініціатив, які транслюють цінності сталого розвитку в конкретні педагогічні практики. Серед них варто відзначити глобальну ініціативу ЮНЕСКО TrashHack, що орієнтована на підвищення обізнаності молоді щодо проблематики відходів та розвиток креативних підходів до їхнього перетворення (UNESCO, 2020). Водночас європейські освітні проекти, реалізовані в межах програми Erasmus+, зокрема «Upcycle Your Life» (2017), мають на меті формування у молоді критичного ставлення до споживання, розвиток екологічної свідомості та залучення до апсайклінгової творчості. Не менш показовим є приклад проекту «Art of Upcycling» (2024), який поєднує мистецький компонент із педагогікою екологічної дії, засвідчуючи потенціал творчих практик у формуванні цінностей сталого розвитку через міжкультурну взаємодію. На українському освітньому ґрунті поступово розвиваються подібні ініціативи, зокрема, онлайн-програми з апсайклінгу одягу та діяльність освітнього хабу FORMA, що інтегрує екологічно орієнтовані дизайн-проекти в освітній простір майбутніх фахівців сфери моди (На факультеті технологій, 2025; Нове життя старих речей, н.д.).

Інтеграція апсайклінгу як освітньої практики є можливою завдяки його міждисциплінарному потенціалу, що дозволяє поєднувати екологічні, етичні та естетичні складові освітнього змісту. В екологічному вимірі апсайклінг сприяє формуванню у здобувачів освіти свідомого ставлення до ресурсів, усвідомлення наслідків надмірного споживання та відповідальності за навколишнє середовище. Етичний аспект пов'язаний із переосмисленням споживчих практик, розвитком емпатії, відповідальності та готовності діяти на користь суспільного блага. Естетичний компонент, натомість, відкриває простір для креативності, самовираження та художньої інтерпретації повторного використання матеріалів. Саме така синтеза – екологічного, етичного та естетичного – забезпечує апсайклінгу стійке місце в полі інноваційних освітніх практик. Міждисциплінарна природа цієї практики відповідає актуальним запитам нової освітньої парадигми, орієнтованої на компетентнісний, ціннісно-орієнтований і трансформативний підхід до навчання (Lange, 2023).

Текстильні практики повторного використання як форма освітнього апсайклінгу поєднують екологічну свідомість, креативність і практичні навички здобувачів вищої освіти. Їх цінність полягає в інтеграції дизайнерських, художньо-технологічних і етичних компонентів у формальну, неформальну та інформальну освіту. У міжнародному академічному полі вони розглядаються як ефективний інструмент формування рефлексивного ставлення до речей, емоційного залучення до перетворення матеріалів і розвитку культури відповідального споживання (Munaretto & Silva, 2023a). У межах проекту *Metàfora* (2023) підкреслено важливість процесу переосмислення об'єктів через їхній апсайклінг як засобу ідентифікації та критичного мислення. Подібні практики дедалі частіше інтегруються в освітні курси з дизайну, технологій, мистецтва й трудового навчання, а також у позашкільні освітні простори (Upcycle Your Life, 2017; Youth Exchange Art of Upcycling, 2024). Порівняльний аналіз моделей упровадження текстильного апсайклінгу засвідчує варіативність освітніх форматів: у формальній освіті вони мають компетентнісний потенціал, у неформальній – виконують функцію соціальної медіації, в інформальній – пов'язані з самоосвітою через цифрові ресурси, як-от Fashion Libraries (2022). Дидактичні функції текстильного апсайклінгу включають формувальну (екосвідомість, практичні навички), мотиваційну (особистісна залученість), комунікативну (соціальна взаємодія), естетичну (усвідомлення краси вторинного ресурсу) та проектну (організація й представлення результату). Як підкреслено в аналітичних звітах ЮНЕСКО (2020) і *Learning from each other* (2009), поєднання цих функцій формує стійке ціннісне підґрунтя для трансформації освітнього середовища в дусі сталого розвитку.

Педагогічний потенціал апсайклінгу потребує цілісного аналізу його технологічних і дидактичних параметрів як освітнього інструменту. Текстильні практики повторного використання як форма креативної переробки сприяють розвитку критичного мислення, екологічної свідомості та відповідального споживання. Участь у таких практиках дозволяє здобувачам не лише опанувати технології роботи з матеріалом, а й переосмислити власні цінності щодо ресурсів та етики виробництва (Munaretto & Silva, 2023b), що свідчить про формувальну функцію апсайклінгу. Окрім цього, текстильний апсайклінг має вагомий комунікативний і мотиваційний ефект. Колективна участь у проєктах посилює внутрішню мотивацію, соціальну взаємодію й створює простір для самовираження, сприяючи горизонтальній співпраці між учасниками (Metàfora, 2023). Таким чином, апсайклінг стає ресурсом не лише екологічного виховання, а й соціального згуртування та міждисциплінарного обміну. У формальній освіті він може інтегруватися в технологічні й художні дисципліни через проєктно-орієнтоване навчання, у неформальній – реалізовуватись у форматі майстер-класів, студій і волонтерських ініціатив.

Діяльність арт-освітнього хабу «FORMA» на базі факультету технологій та дизайну є прикладом синергії технологічної освіти, культурної рефлексії та екологічної практики. Здобувачі вищої освіти втілюють апсайклінгові ідеї через створення колекцій одягу, візуальні екопроєкти та медіаосвітні волонтерські ініціативи (На факультеті технологій, 2025), що відповідає принципам трансформативного навчання. Інституціоналізація апсайклінгу як засобу сталого мислення передбачає розробку відповідного навчально-методичного забезпечення, систем оцінювання змін у поведінці й ставленні здобувачів, а також підтримку освітніх програм, орієнтованих на практику й соціальний ефект (Silva, 2022).

Узагальнення освітніх моделей і дидактичних практик текстильного апсайклінгу дозволяє розглядати його як чинник формування свідомості сталого розвитку. Важливо не лише фіксувати ефективні кейси, а й аналізувати його вплив на ціннісні орієнтири молоді, бар'єри впровадження та шляхи вдосконалення педагогічних підходів. Текстильний апсайклінг об'єднує екологічне, етичне й естетичне виховання, розвиває критичне мислення й відповідальне ставлення до ресурсів (Silva & Munaretto, 2023a; Youth Exchange "Art of Upcycling", 2024). Освітні ініціативи розкривають його формувальну, мотиваційну, комунікативну, естетичну та проєктну функції (Metàfora, 2023; Нове життя старих речей, н.д.). Основні бар'єри впровадження – нестача методичних матеріалів, фахової підготовки, ресурсні обмеження й фрагментарність інтеграції. Подоланню сприяють оновлення змісту, розвиток партнерств і створення підтримувальних освітніх просторів (Learning from each other, 2009; Upcycle Your Life, 2017). Прикладом є арт-освітній хаб «FORMA», що реалізує міждисциплінарні практики на перетині дизайну, технологій та екоосвіти (На факультеті технологій, 2025), засвідчуючи потенціал апсайклінгу у формуванні екологічної свідомості та громадянської активності молоді.

Отже, текстильні практики повторного використання виступають не лише засобом екологічної просвіти, а й елементом нової педагогічної парадигми, орієнтованої на відповідальне споживання, ціннісне навчання та міждисциплінарну інтеграцію. Їхній потенціал полягає у формуванні рефлексивного мислення, етичної чутливості та свідомого ставлення до ресурсів і культури матеріального світу. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку педагогічних концептів, що переосмислюють взаємозв'язок між матеріальністю, творчістю та сталим розвитком у контексті трансформативної освіти.

Список використаної літератури

1. «Нове життя старих речей». В Україні запустили освітню онлайн-програму про переробку одягу. *Твоє місто*. URL: <https://surl.li/utsvja>
2. На факультеті технологій та дизайну відкрили арт-освітній хаб «FORMA». 2025. URL: <https://surl.li/prwimo>
3. Чистякова Л. О. Сталій розвиток і екологічна освіта: проблеми впровадження в процесі підготовки вчителя трудового навчання та технологій. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 93. С. 123–127. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-18>
4. Becker-Leifhold C., Hirscher A.-L. Fashion Libraries as a Means for Sustainability Education – An Exploratory Case Study of Adolescents’ Consumer Culture. *Journal of Education for Sustainable Development*. 2019. Vol. 13, № 2. P. 129–151. DOI: <https://doi.org/10.1177/0973408219872080>
5. Fien J., Neil C., Bentley M. Youth Can Lead the Way to Sustainable Consumption. *Journal of Education for Sustainable Development*. 2008. Vol. 2, № 1. P. 51–60. DOI: <https://doi.org/10.1177/097340820800200111>
6. Learning from each other The UNECE Strategy for Education for Sustainable Development. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe, 2009. 161 p. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/798ece5.pdf>
7. Metåfora – апсайклінг-мануфактура: опис проекту. URL: <https://surl.li/kjcbdg>
8. Munaretto E. C. P. L., Silva M. C. Textile Waste and Education for Sustainability: A Brazilian Literature Review. *Journal of Textile Engineering & Fashion Technology*. 2023a. Vol. 9, № 6. P. 170–175. DOI: <https://doi.org/110.15406/jteft.2023.09.00352>
9. Munaretto E. C. P. L., Silva M. C. Textile waste as a resource for teaching, technology and art. *Journal of Textile Engineering & Fashion Technology*. 2023b. Vol. 9, № 1. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.15406/jteft.2023.09.00324>
10. School Recycling World – міжнародна ініціатива з сортування відходів у школах. URL: <https://schoolrecyclingworld.org/>
11. Upcycle Your Life – тренінг Erasmus+. *Salto-youth*. 2017. URL: <https://surl.li/oodytn>
12. Young people around the world join UNESCO to #TrashHack their lives on World Cleanup Day. *UNESCO*. 2020. URL: <https://surl.li/deybpk>
13. Youth Exchange “Art of Upcycling” in Turkey. *International Labour Association*. 2024. URL: <https://surl.li/podvpl>

References

1. Nove zhyttia starykh rechei. V Ukraini zapustyly osvritniu onlain-prohramu pro pererobku odiahu [New life of old things: An educational online program on clothing recycling launched in Ukraine]. (n.d.). *Tvoie misto – Tvoie misto*. URL: <https://surl.li/utsvja> [in Ukrainian].
2. Na fakulteti tekhnolohii ta dyzainu vidkryly art-osvitnii khab «FORMA» [Art-educational hub “FORMA” launched at the Faculty of Technologies and Design]. (2025). URL: <https://surl.li/prwimo> [in Ukrainian].
3. Chystiakova, L. O. (2020). Stalyi rozvytok i ekolohichna osvita: problemy vprovadzhennia v protsesi pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii [Sustainable development and environmental education: Implementation issues in training labor education and technology teachers]. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohichni nauky – Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohichni nauky, (93)*, 123–127. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-18> [in Ukrainian].
4. Becker-Leifhold, C., & Hirscher, A.-L. (2019). Fashion libraries as a means for sustainability education – An exploratory case study of adolescents’ consumer culture. *Journal of Education for Sustainable Development*, 13(2), 129–151. DOI: <https://doi.org/10.1177/0973408219872080> [in English].
5. Fien, J., Neil, C., & Bentley, M. (2008). Youth can lead the way to sustainable consumption. *Journal of Education for Sustainable Development*, 2(1), 51–60. URL: <https://doi.org/10.1177/097340820800200111> [in English].

6. Learning from each other: The UNECE Strategy for Education for Sustainable Development. (2009). Geneva : United Nations Economic Commission for Europe. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/798ece5.pdf> [in English].
7. Metåfora – apsaiklinh-manufaktura: opys proiektu [Metåfora – upcycling manufactory: Project description]. (n.d.). URL: <https://surl.li/kjcbdg> [in Ukrainian].
8. Munaretto, E. C. P. L., & Silva, M. C. (2023a). Textile waste and education for sustainability: A Brazilian literature review. *Journal of Textile Engineering & Fashion Technology*, 9(6), 170–175. URL: <https://doi.org/10.15406/jteft.2023.09.00352> [in English].
9. Munaretto, E. C. P. L., & Silva, M. C. (2023b). Textile waste as a resource for teaching, technology and art. *Journal of Textile Engineering & Fashion Technology*, 9(1), 1–5. URL: <https://doi.org/10.15406/jteft.2023.09.00324> [in English].
10. School Recycling World – mizhnarodna initsiatyva z sortuvannia vidkhodiv u shkolkakh [School Recycling World – international initiative for waste sorting in schools]. (n.d.). URL: <https://schoolrecyclingworld.org> [in Ukrainian].
11. Upcycle Your Life – trening Erasmus+ [Upcycle Your Life – Erasmus+ training]. (2017). *Salto-Youth*. URL: <https://surl.li/oodytn> [in English].
12. UNESCO. (2020). Young people around the world join UNESCO to #TrashHack their lives on World Cleanup Day. URL: <https://surl.li/deybpk> [in English].
13. Youth Exchange “Art of Upcycling” in Turkey. (2024). *International Labour Association*. URL: <https://surl.li/podvpl> [in English].

Нагорна Н. О., Срібна Ю. А. Текстильні практики повторного використання в освіті молоді як чинник формування свідомості сталого розвитку

У статті здійснено теоретичне обґрунтування педагогічного потенціалу текстильних практик повторного використання в освітньому процесі як чинника формування свідомості сталого розвитку в молоді. Підґрунтям для такого аналізу стало переосмислення стратегічних орієнтирів освіти у світлі екологічних, соціальних та культурних трансформацій, що зумовлюють необхідність інтеграції апсайклінгу в навчальні програми. Акцентовано на тому, що текстильний апсайклінг, як міждисциплінарне явище, поєднує компоненти екологічного, естетичного та етичного виховання, сприяє розвитку креативного мислення, емоційного інтелекту, відповідального споживання й активної громадянської позиції молоді. Проаналізовано міжнародні ініціативи, зокрема програми TrashHack (UNESCO), Upcycle Your Life (Erasmus+), практики Metåfora та освітні моделі, що реалізуються в контексті неформальної та формальної освіти. Особливу увагу приділено педагогічним функціям апсайклінгу, серед яких виокремлено формувальну, мотиваційну, комунікативну, естетичну й проєктну. Доведено, що ці функції реалізуються не лише через опанування технік переробки текстилю, а й через рефлексивний досвід учасників, їх залучення до соціально значущих практик, колективного дизайну та критичного осмислення споживчої культури. На прикладі діяльності арт-освітнього хабу «FORMA» представлено модель локальної ініціативи, що поєднує дизайн-освіту, екологічне мислення й громадянську активність. Водночас проаналізовано бар'єри впровадження апсайклінгу в освіту – методичну неготовність, фрагментарність інтеграції, обмеженість ресурсів і потребу в партнерствах між формальною освітою, громадськими організаціями та культурними просторами.

Ключові слова: апсайклінг, текстильні практики, освіта молоді, сталий розвиток, екологічна свідомість, ціннісні орієнтири, ресурсозбереження.

Nahorna N. O., Sribna Yu. A. Textile reuse practices in youth education as a factor in forming a sustainable development consciousness

The article provides a theoretical justification of the pedagogical potential of textile reuse practices in the educational process as a factor in forming a sustainable development consciousness in youth. The basis for such an analysis was the rethinking of strategic guidelines for education in the light of environmental, social and cultural transformations that necessitate the integration of upcycling into curricula. It is emphasized that textile upcycling, as an interdisciplinary phenomenon, combines components of ecological, aesthetic and ethical education, contributes to the development of creative thinking, emotional intelligence, responsible consumption and active citizenship of youth. International initiatives are analyzed, in particular the TrashHack (UNESCO) programs, Upcycle Your Life (Erasmus+), Metåfora practices and educational models implemented in the context of non-formal and formal education. Particular attention is paid to the pedagogical functions of upcycling, including formative, motivational, communicative, aesthetic and design. It is proven that these functions are implemented not only through mastering textile processing techniques, but also through the reflective experience of participants, their involvement in socially significant practices, collective design and critical understanding of consumer culture. Using the example of the activities of the art-educational hub «FORMA», a model of a local initiative combining design education, environmental thinking and civic activism is presented. At the same time, barriers to the implementation of upcycling in education are analyzed – methodological unpreparedness, fragmented integration, limited resources and the need for partnerships between formal education, public organizations and cultural spaces.

Key words: upcycling, textile practices, youth education, sustainable development, environmental awareness, value orientations, resource conservation.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження рукопису до видання: 02.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.08.2025

Дата публікації: 08.09.2025